

İstanbullu Homonormativite ve Üst-Orta Sınıf Gey Erkekler*

CENK ÖZBAY

Heteronormativite, devletin, toplumsal kurumların, kültürün ve anlayış kılıplarının heteroseksüel varoluşu doğal, normal, sağlıklı ve görünmez kıldığı, aksi belirtilmedikçe herkesin heteroseksüel olduğunun varsayıldığı, olmayanların da ötekileştirildiği ve ayrımcılığa uğradığı bir yapı.¹ Pierre Bourdieu'nun tabiriyle “dışının” hayal edilmediği, öyle bir gerekliliğin ya da ihtimalin düşünülmediği bir “doksa”² ya da Lois McNay'in dediği gibi, kişinin kendine, başkalarına ve dünyaya doğru yönelimi; yaşayan bir ilişki.³ Genellikle ihmal edilen ancak hayati önemde bir cinsiyet boyutu da var:⁴ Kadınların ve erkeklerin sadece birbirlerinden hoşlanmaları değil, aynı zamanda idealize edilmiş cinsiyet formlarından da uzaklaşmamaları gerekiyor. En basit ifadeyle, kadın kadına, erkek de erkeğe benzemeli ve kendilerinden olanları değil, olmayanları sevmeliler. Elbette bu noktadan hareketle nasıl kadınlar olunmalı, hangi tip erkekliklerden uzak durulmalı, aile ve evlilik nasıl işlemeli, üreme dinamikleri nasıl hesaplanmalı gibi sayısız konuya bölünen oldukça çetrefil bir heteronormativite şeması çıkarmak mümkün. Bunu da kesişim-

* Bu yazı, yayın aşamasında olan, daha uzun ve İngilizce bir versiyondan bu dosya için uyarlandı.

1 Michael Warner, *Fear of a Queer Planet: Queer Politics and Social Theory*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1993; Lauren Berlant ve Michael Warner, “Sex in Public”, *Critical Inquiry* 24(2): 547-566, 1998.

2 Pierre Bourdieu, *Outline of a Theory of Practice*, Cambridge: Cambridge University Press, 1977.

3 Lois McNay, “Agency and Experience: Gender as a Lived Relation”, *Feminism after Bourdieu* içinde, der. Lisa Adkins ve Beverly Skeggs, Oxford: Blackwell, 2005.

4 Kristen Schilt ve Laurel Westbrook, “Doing Gender, Doing Heteronormativity”, *Gender & Society*, 2009, 23(4), s. 440-464.

sellik prensibini izleyerek farklı ırklardan, etnik kökenlerden, sınıflardan, dinlerden, coğrafi konumlardan, bedensel özelliklerden ve yaşlardan insanlar için farklı “heteronormativitelerin” nasıl hayata geçtiği ile çeşitlendirebilir, olası nüansları ve farklılıkları hesaplayabiliriz. Bu yazıda amacım bu değil.

Homonormativite, paralel bir düzlemde eşcinsellerin hayatlarını yöneten bir ideoloji. Heteronormativiteden farklı olarak, insanların cinsel yöneliminin ne olması gerektiğini varsaymıyor, ima etmiyor ya da dayatmıyor. Halihazırda gey ya da lezbiyen olanların nasıl “makbul”, “saygın”, “düzgün”, “sorumluluk sahibi” ve “başarılı” bireyler (ve aileler) olabileceklerine ve sayılabileceklerine dair değerler, kurallar ve sınırlar belirliyor. Bu kavramı tartışmaya açan ilk düşünürlerden Lisa Duggan, homonormativitenin “egemen heteronormatif varsayımları ve kurumları sorgulamayan, aksine onları tahkim eden ve devam ettiren; o esnada da teslim olmuş bir gey kitle ile bireyselleşmiş, apolitikleşmiş, evcillığe ve tüketime hapsolmuş bir gey kültür vaat eden yeni bir cinsel politika biçimi” olduğunu belirtir.⁵ Radikallikten, protestodan, muhalefet üretmekten, alternatif aramaktan ve direnmekten imtina eden bir gey kimliğine kalan, tahayyül edilen heteroseksüel normallığe öykünen ve onunla uyum içinde olan birtakım öznel, toplumsal, ahlaki, cinsel ve mekânsal prensiplere dayalı hegemonik bir çerçeve. Homonormativite, gey vatandaşlara izlemeleri gereken yolu saygınlık, kabul görme, göze batmama, zarar görmeme gibi muğlak bir imkanlar ve vaatler paketiyle birlikte önermiş olur. Bu telkine uymaya istekli ya da bunda başarılı olan geyler, saygı duyulan heteroseksüel çoğunluğa da o ölçüde yaklaşmış olurlar. Çoğunlukla aynı olamayacakları ve mutlak eşitliğin de imkansız olduğu bir anda; normallığın konforu ve toplumsal imtiyazlar peşindeki geyler için bu formül, olabileceğinin en iyisidir.⁶ Duggan, normal olmaya “azmetmiş” gey ve lezbiyenlerin “şu anda küçük, yeni genişleyen bir azınlık” olsalar da “neoliberal politikalar içinde hayli görünür bir oluşuma işaret ettiklerini” belirtiyor.⁷

5 Lisa Duggan, “The New Homonormativity: The Sexual Politics of Neoliberalism”, *Materializing Democracy: Toward a Revitalized Cultural Politics* içinde, yay. haz. Russ Castronovo ve Dana Nelson, Durham: Duke University Press, 2002.

6 Kadın-erkek eşitliğinin, tüm toplumsal kurumlarda ve alanlarda sağlanması ile feminizme gerek kalmadığı ya da feminist argümanların dünyayı dönüştürmek için anlamlı olmadığı gibi bir iddiadan çıkan “feminizm sonrası” (*post-feminist*) tabiri gibi; homofobinin silindiği ve homonormativite sayesinde gey ve heteroseksüel bireylerin aynı idealler ve normlarda buluştuklarını, dolayısıyla da cinsel yönelim farklılığı ile işleyen bir kimlik siyasetine “artık” gerek kalmadığını vaaz eden bir “gey sonrası” (*post-gay*) yaklaşımı da var, Amin Ghaziani, *There Goes the Gayborhood*, Princeton: Princeton University Press, 2014.

7 Lisa Duggan, *The Twilight of Equality: Neoliberalism, Cultural Politics and the Attack on Democracy*, Boston: Beacon, 2004.

Duggan'ın aklında belirli bir yer (ABD'nin büyük şehirleri) ve zaman vardı (1990'lar). Bu, cinselliğin neoliberalleştiği⁸ ve gey hareketin HIV/AIDS meselesini arkasında bırakmış, toplumsal mücadeleden vazgeçmiş, radikalleşmekten uzak bir biçimde yeniden yapılandığı bir zamandı. Gey vatandaşlık, bu bağlamda 2003-2007 arasının ünlü televizyon şovu *Queer Eye for the Straight Guy*'dan fırlamış gibidir. Bu programda, alanlarında uzman ve yetenekli 5 gey, 1 heteroseksüel erkeğin hayatını “elden geçirerek” ona moda, dekorasyon, kişisel bakım, kültür-beğeni ve yeme-içme konularında “ileriye gitmesi” için yardım ederler. Heteroseksüel erkek, bu yardımla “kendini toparlar”, hayatını düzenler, etrafındakilerden saygı görmeye başlar ve “başarılı” bir birey haline gelir. Geylik de bir anlamda modadan anlamak, güzel mekânlar tasarlamak, iyi ve sağlıklı yemek pişirmek ve düzgün biçimde tıraş olmayı ihmal etmemek haline gelir. Cinsel yönelimin farklılığı, artık bahsedilmeye ya da uğruna mücadele verilmeye değer bir alan, bir eşitsizlik eksenine değildir. Gey-sonrası dünyada herkes bireyselleşmiş, tüketime, bedenlerine, evlerini güzelleştirmeye odaklanmış, mahremiyet vurgusu ile muhafazakârlaşmıştır. Doğru renklerde giyinmeyi bildikten sonra gey ya da heteroseksüel olmanın anlamı –ve aslında farkı– yoktur.

Küreselleşmenin Türkiye’de pek de dile dökülmeyen toplumsal neticelerinden biri, LGBT nüfusun farklı coğrafi, siyasi ve kültürel bağlamlarla ilişkiye geçmesiyle, küresel cinsel akımların ve varoluş biçimlerinin yaygınlaşması oldu.⁹ Bu doğrultuda, gey kültür(ler) ve akımlar gibi, homonormativite de küreselleşti. Öyle ki, Gavin Brown, onun “hepimizin dışında var olan ve her yerdeki gey hayatlar üzerine korkutucu, kural koyucu gücünü boca eden, zamandan ve mekandan bağımsız, küresel bir mefhum” olmadığını belirtiyor.¹⁰ Bu yaklaşımı ciddiye almak, homonormativitenin de çoğullaştığını, yerelleştğini, belirli bir kültürel denkleme mahsus hale geldiğini ve tarihselleştğini görmek anlamı taşır. Keza, farklı toplumlar arasında çok ciddi siyasi, hukuki, dinsel, kültürel ve ekonomik farklar varken ve ailenin, cinselliğin, bedenselliğin bu kadar çeşitli kurgulanışı mevcutken, tüm (farklı) gey hayatların 1990'lar ABD'sinde berraklaşan bir tanımın ve onun anlamlarının peşine takılmayacağını farz etmek yanlış olmaz. Bu yazı, homonormativiteyi böyle bir “yeniden yere in-

8 Cinselliğin neoliberalleşmesini Türkiye bağlamında inceleyen bir çalışma için: Cenk Özbay, Ayşecan Terzioğlu ve Yeşim Yasin (ed.), *Neoliberalizm ve Mahremiyet: Türkiye'de Beden, Sağlık ve Cinsellik*, İstanbul: Metis, 2011.

9 Dennis Altman, *Global Sex*, Chicago: University of Chicago Press; Jon Binnie (2004) *The Globalization of Sexuality*, Londra: Sage, 2002.

10 Gavin Brown, “Homonormativity: A Metropolitan Concept that Denigrates Ordinary Gay Lives”, *Journal of Homosexuality*, 2012, 59(7), s. 1065-1072.

dirme" (*reterritorialization*) işlemine tabi tutarak İstanbullu hale getirmek ve bu bağlamda gey hayatlarına dair yaptığım bir araştırmanın bazı bulgularını tartışmak amacı taşıyor.

* * *

Son yıllarda, İstanbul'da farklı yaşlardan, orta ve orta-üst sınıf, yalnız yaşayan veya partneriyle aynı evde oturan gey erkeklerin, kentin farklı noktalarında inşa edilen gökdelen-rezidanslara ya da kentin daha dışında, biraz daha "otomobiliteye"¹¹ mahkum yerlerinde yapılan banliyö-havasındaki sitelere taşındıklarını gözlemliyorum. Bu gözlem de daha ziyade Gül Özyeğin'in kullandığı "cephe" (*façade*) kavramından ve onunla alakalı olarak gündelik hayatta "benliğin sunumu" anlayışından faydalanıyor.¹²

Bu mesken eğiliminin 3 ortak noktası var: 1) Buralar elbette pahalı ve kent yoksulluğunun emarelerini dışarıda bırakan yerler; yoksullarla kontrolsüz biçimlerde "karşılaşma" riski olabildiğince azaltılmış; 2) Buralarda yaşamayı tercih eden erkekler için, bu evlerin kentteki "gey yerlere" (bar, gece kulübü, kafe, aktivist örgütlenmeler, ve görece olarak adı *queer*'e çıkmış mahalleler) yakın olması gerekmiyor, hatta bu yakınlık pek de hoşlarına giden şeyleri temsil etmeyebiliyor, dolayısıyla mekân-merkezli bir camia-cemaat-cemiyet oluşumunun sessizce dışında kalma gibi eğilimi var; 3) Buralardaki yaşamları, heteronormatif hayat tarzı ile şaşırtıcı benzerlikler gösteren ve belki de yeni bir homonormativitenin teşkil edildiği temellere dayanıyor.

Heteroseksüel erkekler, onların bedenleri, bedenlerini taşıyış biçimleri ve erkeklik etme yolları belli sayıda eşcinsel erkeğe her zaman çekici gelmiştir. Geylerin heteroseksüel erkeklik ile alakalı fantezi ve fetişlerini inceleyen bir cinsellik çalışmaları literatürü de mevcut. Heteroseksüel erkeklik kodlarının da gerektiğinde farklı cinsel öznelerce (bir oyunmuşçasına) sahnelendiğini, oynandığını ve abartıldığını da yine bu çalışmalardan biliyoruz.¹³ Ama benim İstanbullu homonormativite bağlamında karşılaştığım şey tam olarak bu değil: konuştuğum geyler ve bana aktardıkları hayatları, görece daha yeni bir yaklaşımı benimsediklerine işaret ediyor diye düşünüyorum. Burada gey

11 Mike Featherstone, Nigel Thrift ve John Urry (ed.), *Automobilities*, Londra: Sage, 2005.

12 Gül Özyeğin, *New Desires, New Selves: Sex, Love and Piety among Turkish Youth*, New York: New York University Press, 2015; Erving Goffman, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, çev. Barış Cezar, İstanbul: Metis, 2009.

13 Cenk Özbay, *Queering Sexualities in Turkey: Gay Men, Male Prostitutes and the City*, Londra: IB Tauris, 2017.

erkekleri cezbeden illa ki heteroseksüel erkeklerle seks yapma fikri değil: Daha ziyade onlar gibi olma, onlar gibi görülme, “farksızlaşma”, heteroseksüel olmadan heteroseksüel bir yaşam tarzını benimseme eğilimi.

2013 ve 2015 arasında 28 ile 60 yaş üstü 26 gey erkekle mülakat yaptım, bunların 16 tanesi “ev ziyareti” idi. Araştırma sürecinde “hetero gibi yaşıyorum” lafını sık sık duydum. En basit şekilde, bu ifade ile kast ettikleri, konvansiyonel cinsiyet kalıplarına uygun bir erkeklik “yapma” ya da “icra etme” anlayışı ve bunun estetiği; uzun saatler yoğun biçimde çalıştıkları; evlerine yatırım yaptıkları (daha iyisine taşınmak, satın almak, tadilat yapmak, güzelleştirmek); açıkça materyalist, para-odaklı ve kariyerist olmak; neoliberal değerleri ve apolitik olmayı övmek ve bunda bir nevi güvence duygulanımı bulmak; sol düşünce ya da sosyalizm karşıtı olmak; gey ticari işletmelerden uzak durmak ve onları pek beğenmediklerini ifade etmek; daha ziyade ev partilerinde ya da “yalnızca gey olmayan” eğlence mekânlarında heteroseksüeller ve “kendileri gibi” gey’lerle zaman geçirmek; LGBT hareketiyle ilintilenmekten kaçınmak ve aktivistleri tasvip etmediklerini belirtmek; Batı modernitesi ile Türk milliyetçiliğini harmanlayarak yüzeysel bir Atatürk nostaljisiyle birlikte düşünmek; Kürtleri, Arapları, dindarları, güney ve doğu ülkelerinden gelmiş göçmenleri ırkçılığa varan ifadelerle ötekileştirmek; ve AKP’nin temsil ettiğine inandıkları din, gelenekler ve erkek-egemen aile yapısının karşısında konumlanmak.

Benim birleştirdiğim bu kolajın, kabaca 2010’lar Türkiye’sinde homonormativitenin en belirgin konturlarına işaret ettiğini düşünüyorum. Bu homonormatif, hatta belli oranda heteronormatif çerçevenin dışında kalan eşcinsel erkekler, mesela, etnik ve ırksal azınlıklar, dindarlar, yoksullar, sık sık farklı yerlerde cinsel ilişkiye girenler, uyuşturucuların da kullanıldığı grup seks partilerini düzenleyenler ya da bunlara katılanlar, seks işçiliği ile ilişkilenenler, konvansiyonel cinsiyet formlarının dışındaki bedenler, özellikle trans ya da CD bedensel ifadeler, mesleklerini ve geleceklerini kişisel gündemlerinde üst sıralarda tutmayanlar, kısa süreli duygusal ve cinsel tatmin arayarak uzun-soluklu ve düzenli bir duygusal-cinsel ilişkiden kaçınanlar ya da bunu başaramayanlar, olası partnerleriyle akıl yoluyla kuracakları beraberliğin önemini fark etmemiş gibi duranlar, benim konuştuğum erkeklerin çoğunluğu tarafından acıma, yadırgama, kınama ve hatta öfke ile karşılanıyordu.

Görüştüğüm erkekler, özellikle “normal” olmanın, ya da “normal gibi” davranmanın ve yaşamının “cool”, “seksi”, “iyi”, “doğru” ve “makbul” sayıldığını çeşitli biçimlerde ısrarla ifade ettiler. Benim gözlemlerimden, ev ziyaretlerin-

den ve mülakatlardan çıkardığım kadarıyla, bu normalin sınırları da genelde su şekilde çiziliyor: Parti siyasetinin dışında kalma, toplumsal mücadelelere ve kitlesel muhalefete katılmama, devletten olabildiğince uzak durma, kendi hayatına, evine ve “ailesine” odaklanma, cinsiyet icrası ve cinsel zevkler alanında konvansiyonel sınırların dışına çıkmama ve kendisi gibi olmayan “çoğul ötekilerden” hayatını olabildiğince izole etme. Böyle bir ortak payda, Türkiye’de homonormativitenin heteronormativiteden ne derece etkilenecek şekillendiğini ve pek çok anda onu yeniden ürettiğini de belgeliyor aslında.

Yani, bir yandan siyasi (ama dinsel olmayan) bir muhafazakârlık ve anaakım-laşma arzusu, radikalizmden ve muhalif-eleştirel bir duruştan mesafe, örneğin sokak protestolarına katılmama ve işgal eylemlerini desteklememe, bireysel haklar, özgürlükler ve rekabet algısı etrafında örülmüş bir “serbestlik” (ya da liberalizm) arzusu, Kürt ve İslamcı siyasi hareketlere tepki ve özellikle “ev-odaklı” bir hayat tarzı, kendini gerçekleştirmenin ve kimlik kazanmanın ve toplumsal ilişkilerin odağında “saygınlık”, aşırı cinsellik ve “banal” buldukları bir dilden imtina etme ve elbette, normatif erkekliğe olabilecek en yakın cinsiyet hali.

Bu araştırma projesiyle gerçekleştirmeye çalıştığım bir hedefim de İstanbul’da yakın tarihte oluşmuş (veya hâlâ oluşmakta olan) homonormativitenin ve bu eksendeki gey erkek hayatlarının, heteronormatif ideallerden ve değerlerden etkilendiğini; diğer bir deyişle heteronormativitenin yalnızca kendisini heteroseksüel olarak tanımlayan ve öyle yaşayan insanların değil, bu cinsel kimlik formülünün dışında kalanların da kendilerini nasıl gördüklerini, nasıl tanımladıklarını, ötekileri nasıl belirlediklerini, ne tür sınırlar çizdiklerini, hangi var olma biçimlerini seçtiklerini ve neticede ne tür cinsel vatandaşlara dönüştükleri üzerinde söz sahibi olduğunu göstermek.

* * *

Moda’da Ferdi’nin Marmara Denizi’ne bakan evinin geniş salonunda oturup, ikram ettiği roze şarabı içiyoruz. Kentin “kalabalığından, pisliğinden” de “gey hayatın zorluklarından” da çok uzakta gibiyiz. Ferdi 50’li yaşların ikinci yarısında, bronz ve zinde bir erkek, adı bilinen bir doktor. Varlıklı bir aileden gelmesinden, Türkiye’nin en iyi lisesi olarak kabul görmüş bir okuldan mezun olduğundan bahsederken, mütevazı şekilde “hep ne kadar şanslı olduğumu” söyleyip özgüven yayıyor etrafına. “Ben hep açtım, o lafın ne demek olduğunu bilmezden çok önce de [...] Kim olduğumu hep bildim ve hiç gizlemedim.

[1970'lerde lise öğrencisiyken] O günlerde de geydim, tıp fakültesinde de, çalıştığım hastanelerde de.”

Ferdi, derin bilgisiyle estetik operasyonlardaki yeni gelişmelerden, detoks tekniklerinden ve genç kalma sırlarından uzun uzun bahsederken, ben araya girip lafı politikaya getirmeye çalışıyorum. Omzunu silkip, “bunlar benim meselem değil; sana da kendini bunlarla fazla sıkılmamanı öneririm, insan erkenden çöker” diyor. Daha sonra, ben yine ısrarcı olunca, misafirini kırmamak adına ve ciddi konuşup kendini sıkma pahasına fikirlerini açıklıyor: “Mücadelenin kişisel olduğuna inanıyorum. Politik ya da sosyal bir şey olmak zorunda değil. [Mesela gey hareketine dair] ne yapabiliyorsan yap tabii, kendin için bir taş at. Bunun için kimseye ya da bir örgüte falan ihtiyacın yok. Benim hiç ihtiyacım olmadı.”

Daha sonra nasıl bir hayatı olduğundan bahsederken ekliyor: “Evli barklı heterolar gibi yaşıyorum valla. Evden işe, işten eve. Haftada bir iki kez arkadaşlarımla yemeğe çıkıyorum. Normalde evdeyim. Kitap, DVD. Arada bir biriyle [cinsel] bir şey yaparsam ne âlâ, yoksa gey bile demeysin bana. Bazen üzülüyorum ama gerçek bu. Kimseyi rahatsız etmiyorum ve kimse de bana bulaşmasın istiyorum.”

Ferdi'nin burada kısaca alıntıladığımız düşünce yapısı ve yaşam tarzı, görüşme yaptığımız gey erkekler için tipikti diyebilirim. Bu geylerin evlerine gittikçe ve onlarla bu konularda konuştukça, bana neredeyse imkansız görünen bir “kendine-odaklanmış” ve “kendini-şımartan” hal ile karşılaştım. Kişisel hayat, özgürlük, yaşam tarzı tercihleri, beden ve cismani refah seviyesine (örneğin eşya, mobilyalar, telefon, televizyon, dekorasyon, araba) yönelik abartılı vurgu ile “dışarıda” ne olduğuna yönelik aşırı umursamazlık, alakasızlık bir arada, peş peşe ifade ediliyordu. Aktivist anlatılarında ya da mesela insan hakları söylemlerinde LGBT toplumsallığı ve siyaseti, cinsellik ve cinsel hareketler ile kesişim halinde olan toplumsal eşitsizliklere dair oldukça hassasmışçasına temsil edilse ve “sadece cinselliğe eğilen” değil “çok-odaklı toplumsal adalet”¹⁴ arayışlarından bahsedilse de; ben ciddi ve açık bir alakasızlık ve mesafe ile karşılaştım. 21. yüzyıl sosyal bilimcileri için çok anlam ifade eden ve üzerinde dikkatle durduğumuz “kesişimsellik”¹⁵ kuramlarının, homonormatif hayatlar yaşayan geylerce nasıl aktif ve bilinçli olarak reddedildiğini görmek hayli ilginçti.

14 Jane Ward, *Respectably Queer: Diversity Culture in LGBT Activist Organizations*, Nashville: Vanderbilt University Press, 2008.

15 Patricia Hill Collins ve Sirma Bilge, *Intersectionality*, Cambridge: Polity, 2016.

* * *

Toplumsal çeşitlilik arz etmeyen yerlerde “izole” hayatlar yaşamak, sınıf ayrıcalığının satın aldığı bir “dokunulmazlık” ve “güvenlik” hissi, eşitsizlikler ve mücadele biçimlerine “her koyun kendi bacağından asılır” deyip uzak durmak, heteronormatif etkilerle yaşamayı seçenlerde genelde “aile sorumlulukları” ve “çocukların refahı” ile izah edilir ve meşrulaştırılır. Sanki aileleri ve çocukları olmasa, bu insanlar eşitsizlik karşıtı, radikalizm destekçisi, toplumsal adalet arayan vatandaşlara dönüşeceklermiş gibi... Bana bu noktada daha ilginç gelen ise, yasal beraberlik hakları olmayan, evlenemeyen, çocuk evlat edinemeyen, çocuk sahibi de olmayan, hatta görünürde böyle talepleri bile olmayan bu gey erkeklerin, politik konumlanma (ya da mesafelenme kabiliyetleri) anlamında, kendi sınıflarının heteroseksüelleri ile benzeşmesi ve toplumsal haritalarda kendilerinden farklı yerlerde konumlanan geylerden dikkatle ayrışmaları.

Yaşayacakları yerleri seçme biçimleri ile siyasi-ideolojik pozisyonlarını belirlemeleri ışığında, bu orta ve üst-orta sınıf gey erkekler için, sınıf kimliğini muhafaza etmek ve vurgulamak, cinsel kimliklerine öncelik kazandırabilecek bir yerde yaşamak ya da siyasi tavır takınmaktan daha önemli gözüküyor. Diğer bir deyişle, cinsel yönelimin değil sınıfın kimlik ekseninde belirleyici olduğu bir zamansallık ve mekânsallıkta mevcudiyet kazanıyorlar. Bu anlamda, örneğin gey barlara ya da gece kulüplerine gitmek, gündelik hayattan ayrıştırılan “istisnai toplumsallaşma araçları” gibi görülüyor ve “aksi haldeki hayatın” neredeyse durduğu ve “normal insanların” uyuduğu Cumartesi ve Pazar sabahları saat 2 ile 5 arasına sıkışıyor. Bu eylemlerden de genellikle içinde suçluluk barındıran ve başkalarından gizlenen zevkler (*guilty pleasures*) olarak; kurtulmak gerektiğini bildikleri bağımlılıkları ya da kusurları gibi bahsediyorlar. Oysa cinsellik çalışmaları literatürü, bizlere gey olmanın sadece hemcinsleriyle cinsel ilişki kurmakla “edinilen” bir kimlik olmadığını, belli kültürel yapıları, iletişim biçimlerini ve hayat tarzlarını takip edip ilişkileneceklerle gerçekleştiğini ve bu anlamda da haftanın belli saatlerinde gey barlarda, diğer geylerle birlikte olmanın gey kimliğini var ettiğini anlatan tarihsel çalışmalarla dolu. Benim konuştuğum insanların gey barlarda belli saatlerde utana sıkıla gizlice var olarak ve bundan kurtulmaya çalışarak, gey kimliğini ve buradan temellenen bir toplumsallığı ve siyasi duruşu da ortadan kaldırma aşamasında olduğunu görebiliyoruz.

Dolayısıyla, bu bahsettiğim hali ile homonormativitenin imkânsız bir öznelik ürettiğinden söz etmek de mümkün: “Aslında”, kelimenin ilk manasıyla

gey olan ama bir yandan da olmamak için çabalayan, gey olmadığı bir anda var olamayacak (heteroseksüel de olmadığı için) ama gey olmayı da o oranda istemeyen bir öznellik çelişkisi. Gey olmayan, yeni, homonormatif bir gey vatandaşlık. Önceliği kendi benliklerine ve onu tanımlayış biçimlerine verip, beğenmedikleri toplumsal ve fiziksel çevrelerden kendilerini geri çekmeye çalışarak, gey erkekler iki zor, meşakkatli ya da belirsiz kimlik arasında yollarını bulmaya çalışıyorlar: Laygınca gey olmak ve orta sınıf olmak. Bu da itinayla işlenmiş bir kendini-yönetme, hayat tarzına dair daimi bir teyakkuz, ve Judith Butler'in yüklediği anlamla, tarzlaştırma (*stylization*) demek oluyor.¹⁶

Ek olarak, burada anlattığım haliyle homonormativite eşcinsel erkekler arasında halihazırda var olan ayrışmaları ve bölünmeleri de derinleştiriyor. Orta sınıf gey erkekler tahayyül ve arzu ettikleri normalliyi vücuda getirip heteroseksüel değerleri ve pratikleri taklit ederek, toplumsal alanda meşruiyet, onay, kabul görme ve saygınlık kazanmaya çalışıyorlar. Bu da, onaylanmaktan ve saygınlık çerçevesinden uzakta görünen efemine erkeklikleri, cinsiyet ikiliğinin dışındaki hareketleri, cüretkâr ve gösterişli cinsel performansları alt-sınıflarla ve diğer dezavantajlı gruplarla eşleştirip, kendinden uzaklaştırma olarak tercüme ediliyor. "Kimseden utanması olmayanlar", "kaybedecek bir şeyi olmayanlar", "kendini riske atmaktan çekinmeyenler", bir anlamda nasıl bir gey olması gerektiğini anlayamamış, anlasa da kendini buna uygun biçimde projelendirip yönetemeyen, saygınlık görme hali ve kabul edilmeye hazır olma eşiğinde olmayan, olamayan, olmamayı seçenler bir arada bir "kurucu öteki" (*abject*) olarak homonormativiteyi besliyor ve içinde olabilenleri şekillendiriyor. Bu düzlemde, saygı ve kabul gören, "cool" bulunan geyler erkeksi, kendini kontrol edebilen, aklını kullanan, risk almayan ve aşırılığa kaçmayan vatandaşlar olarak netleşiyor.

Normallik, bu bağlamda benlikle, bedenle, başkalarıyla ve mekânla ilişkilere yeniden ve sürekli "ince ayar vermeye", ayarlamaya dayanarak arzu edilen gey hayat tarzını neoliberal (ve aslında heteroseksüel) ideal vatandaşlığa yaklaştırıyor. Benim homonormatif gey olma hali içinde olduğunu düşündüğüm bu erkekler, sistematik olarak görünme-görünmeme, anlaşılma-anlaşılmama ve açık olma-olmama dengesini kurar ve "topluma karışma, ayırt edilmeme, kabul görme" becerilerini geliştirirken, her daim açık olan ve bundan "gurur duyan" eşcinsel kesimler damgalanıyor, güçsüzleştiriliyor ve marjinalleştiriliyor.

16 Judith Butler, *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, çev. Başak Ertür, İstanbul: Metis, 2008.

Özetle, İstanbul'da benim konuştuğum yaş grubu ve sınıf kimliğindeki gey erkekler için homonormativitenin iki önemli şekilde işlev gördüğünü gözlemledim: Birincisi: Geyleleri heteroseksüel orta-sınıf, anaakım kültürüne daha yakın bir yere konumlandırıyor, onları "asimile edilmesi" daha kolay hale getiriyor, toplumsal olarak görünmezlik halesi içine alıyor ve neoliberalizmin cinsel politikasıyla uyumlu hale getiriyor. Benimle konuşan insanların finansal başarı, profesyonelleşme, sahip oldukları diplomalar ve sertifikalar (*credentials*), mesleki tatmin ve kariyer hırsları, yukarı doğru hareketlilik, karar-verme ve hesap yapma ustalığı merkezli anlatıları, neticede dışarıya daha kapalı, mahrem-özel, izole edilmiş hayat tarzlarına ve bunlara yönelik bir arzunun ifadesine varıyor. Bununla bir nevi "kendi-siyaseti"nin (örneğin, kendinde neden zevk alıyorsun, kendini nasıl tahayyül ediyorsun) öneminin de altı çizilmiş oluyor.

İkincisi: Homonormativite, orta sınıf kültürüne ve "tarzlaştırmalarına" erişme imkânı olmayan ya da bunu bile isteye reddeden geylelerin dışlanmasını ileri bir seviyeye taşıyor, sistematik hale getiriyor ve meşrulaştırıyor. Bu "dışarıda kalanlar" ya da "dışarıda olanlar" aslında epey geniş bir yelpazeye tekabül ediyor: İşçi sınıfından gelenler, yoksullar, Kürtler, dindarlar, göçmenler, "fazla efemine" olanlar ve elbette trans bedenler, "fazla solcu" olanlar ve cinsellik aktivistleri.

Konuştuğum insanlar, kendilerini en güvende, özgür, rahat ve sorgulanmamış hissettikleri yerin evleri olduğunu sık sık dile getirip mümkün olsa evlerinden, mahallelerinden ya da sitelerinden hiç çıkmak istemediklerini söylediler. "Güvenli mekan" (*safe space*) zaten gey kimliğinin oluşmasında ve icra edilmesinde oldukça önemli bir kavramdır.¹⁷ Benim için burada daha şaşırtıcı olan kısım, bu erkeklerin güvenli alanlarından çıktıkları zaman da ayrımcılığa, tacize, tehdide uğramıyor olduklarını söylemeleri. Nasıl konuştukları, göründükleri ya da hareket ettikleri için güçsüzleştiklerini ya da risk altında olduklarını hissetmiyorlar.

Homonormativite bence, Türkiye'deki mevcut toplumsal bölünmeler bağlamında, Jaspir Puar'ın da dediği gibi,¹⁸ "normalleş(tir)me" ve sürgüne yolama eksenli bir ikili süreçle işliyor. Eski ayırt edici ikilikler –örneğin gey-heteroseksüel– güç, önem ve anlam kaybederken; yenileri –örneğin "arzu edilen, saygı gören, müstesna" geyleler ile "istenmeyen, başarısız, sorumsuz" geyleler– daha belirgin hale geliyor.

17 Christina B. Hanhardt, *Safe Space: Gay Neighborhood History and the Politics of Violence*, Durham: Duke University Press, 2013.

18 Jaspir Puar, *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*, Durham: Duke University Press, 2007.